

minder triomfantelijk, afgestemd op de veranderende eisen. Maar de Blijde Boodschap, bij de gratie waarvan de kerk bestond, mocht niet worden afgezwakt. Inwendige zending was evangelisatie. Haar ambtsdrager werd de evangelist. Zonder Woordverkondiging kon in de maatschappij veel goeds gedaan worden, maar dat was géén zending. Liefdebetoon was feitelijk secundair, eventueel zelfs overbodig. Prediking was onmisbaar. Veelkleurig. Een Vereeniging, die de opleiding van minvermogende jongens tot predikanten ter hand nam, noemde zich: 'Vereeniging tot bevordering van inwendige zending'. Jonge mensen, die met klem van woorden bordeelbezoekers terughielden, achtten het een eer 'Middernachtzendingen' te heten. Hun getuigenis was : (Middernacht)zending.

Daarbij was het, om gehoor te krijgen, noodzakelijk niet bij het oude te zweren, maar verantwoord op de nieuwe uitdagingen in te gaan. Niet overal zat de duivel. Wat was verfoeilijk heidendom, wat niet? Waartegen moest wel en waartegen moest niet worden opgetreden? Wat was een wettige correctie op vroeger gemaakte fouten?

Aanknopingspunt werd de verhouding, straks het conflict, tussen geloof en wetenschap. Dogmatische waarheden, waaraan men zich eeuwenlang opgetrokken had, begonnen te wankelen. De uitvinding van de inenting opende het oog voor de mogelijkheden van preventie. Mocht zo iets? Het voorkómen van epidemieën zou een veranderde kijk op de Voorzienigheid betekenen. In de Heidelbergse Catechismus was beleden dat' ... gezondheid en ziekte, rijkdom en armoede ... ons niet bij geval, maar van Zijn Vaderlijke Hand toekomen'. Wat moest voortaan geloofd worden? Zoiets is 'twijfelzucht', schreven de tegenstanders van de 'geest der eeuw'. Zij laakten het streven om de twijfel tot uitgangspunt van het leven te maken, temeer toen de sceptici weigerden ook aan de twijfel te twijfelen, dus de mogelijkheid van zekerheid open te houden. Wat voor natuurwetenschap aanvaardbaar was werd mede op geesteswetenschappen toegepast. In hun kritische roes gingen sommigen erg ver. Ludwig Feuerbach poneerde dat God een uitvinding zou kunnen zijn van de mens zelf, een projectie van diens idealen. D.F. Strausz ontdekte dat de mens Jezus kon worden uitgedrukt uit de Christus-schil, die latere geslachten hadden aangebracht om Jezus tot meer dan een religieuze verkondiger van populaire gedachten en gevoelens te maken. 'Ongodisten' noemden de geschokte gelovigen zulke critici. Maar dezen gingen door. Natuurwetenschap dreigde te gaan beslissen over bijbelse gegevens. De aanhangers achtten zulks een bewijs van geestelijke mondigheid.

Hoe als inwendige zending te reageren op verwatening? Niet te ontkennen viel dat er volgens de moderne methode veel werd bereikt en op bijbelse geschiedenis soms een verrassend nieuw licht werd geworpen. Sommigen probeerden het met apologetische argumenten. J.I. Doedes sneerde op de gekortwiekte ervaring van nu en beriep zich op de eeu-